

OBSAH

1	REZOLUČNÍ FORMÁLNÍ DŮKAZY	9
1.1	OBECNÉ VLASTNOSTI FORMÁLNÍCH DŮKAZŮ.....	9
1.1.1	Jazyk, axiomy, odvozovací pravidla	9
1.1.2	Sémantická korektnost a úplnost formálních důkazů.....	10
1.1.3	Přímé a nepřímé důkazy	11
1.1.4	Formální důkazy platnosti metajazykových schémat.....	11
1.2	REZOLUČNÍ FORMÁLNÍ DŮKAZY VE VÝROKOVÉ LOGICE.....	11
1.2.1	Jazyk L_C rezolučního formálního systému	11
1.2.2	Rezoluční odvozovací pravidlo	12
1.2.3	Rezoluční strom a rezoluční důkaz	14
1.2.4	Sémantická korektnost a úplnost rezolučního důkazu	16
1.2.5	Nepřímé formální důkazy rezolučním popřením	17
1.2.6	Přímé generování vět teorie.....	18
1.3	REZOLUCE A NEKONEČNÉ MNOŽINY KLAUZULÍ.....	20
1.4	REZOLUČNÍ DŮKAZY V PREDIKÁTOVÉ LOGICE.....	21
1.4.1	Unifikace dvojice atomů	21
1.4.2	Množina neshod	23
1.4.3	Nejobecnější unifikátor	24
1.5	PŘÍKLADY Predikátových rezolučních důkazů	26
2	TABLOVÉ FORMÁLNÍ DŮKAZY	29
2.1	TABLOVÉ DŮKAZY VE VÝROKOVÉ LOGICE.....	29
2.1.1	Jazyk tablových důkazů výrokové logiky	29
2.1.2	Sémantické tablo formule výrokové logiky	30
2.1.3	Sémantická korektnost a úplnost nepřímých tablových důkazů	32
2.1.4	Logické důsledky a sémantické tablo ve výrokové logice.....	37
2.2	TABLOVÉ DŮKAZY V PREDIKÁTOVÉ LOGICE.....	38
2.2.1	Jazyk tablových důkazů v predikátové logice.....	38
2.2.2	Formální definice sémantického tabla.....	39
2.2.3	Sémantická korektnost a úplnost predikátového tablového důkazu.....	42
2.2.4	Predikátové tablové důkazy	45
3	FORMÁLNÍ DEDUKCE V AXIOMATICKÝCH SYSTÉMECH	49
3.1	PROSTŘEDKY ODVOZOVÁNÍ A DOKAZOVÁNÍ	49
3.1.1	Od sémantiky k formálnímu dokazování	49
3.1.2	Jazyk axiomatického systému	51
3.1.3	Axiomy a odvozovací pravidla	52
3.1.4	Požadavek sémantické korektnosti a úplnosti	54
4	GENTZENOVSKÝ AXIOMATICKÝ SYSTÉM G	57
4.1	DUÁLNÍ VLASTNOSTI AXIOMATICKÉHO SYSTÉMU G	57
4.1.1	Sémantická tabla duálních formulí.....	57
4.1.2	Jazyk, axiomy a odvozovací pravidla systému G	59
4.2	FORMÁLNÍ DEDUKCE V SYSTÉMU G	61
4.2.1	Důkazy vět v G z logických axiómů	61
4.2.2	Důkazy vět v G ze speciálních axiómů	65
4.2.3	Sémantická korektnost a úplnost systému G	68
4.3	KLAUZULÁRNÍ AXIOMATICKÝ SYSTÉM C	70
4.3.1	Axiomatický systém C ve vztahu k systému G	70
4.3.2	Jazyk, axiomy a odvozovací pravidla systému C	70
4.3.3	Sémantická korektnost a úplnost systému C	72

5	HILBERTOVSKÝ AXIOMATICKÝ SYSTÉM H	74
5.1	JAZYK, AXIÓMY A ODVOZOVACÍ PRAVIDLA SYSTÉMU H	74
5.2	DŮKAZY VĚT V SYSTÉMU H	76
5.2.1	Důkazy vět z axiomů hilbertovského systému H	76
5.2.2	Důkazy vět v H z daných předpokladů.....	76
5.2.3	Další pomocná pravidla.....	77
5.2.4	Příklady důkazů vět v systému H	81
5.3	SÉMANTICKÁ KOREKTNOST A ÚPLNOST SYSTÉMU H	86
6	AXIOMATICKÝ SYSTÉM G_1 PREDIKÁTOVÉ LOGIKY	90
6.1	DUÁLNÍ VLASTNOSTI SYSTÉMU G_1	90
6.1.1	Jazyk, axiomů a odvozovací pravidla systému G_1	90
6.2	GENTZENOVSKÝ DŮKAZ V SYSTÉMU G_1	92
6.2.1	Generování teorie prvního řádu v systému G_1	92
6.2.2	Sémantická korektnost a úplnost systému G_1	97
7	HILBERTOVSKÝ AXIOMATICKÝ SYSTÉM H_1	99
7.1	JAZYK, AXIÓMY A ODVOZOVACÍ PRAVIDLA SYSTÉMU H_1	99
7.1.1	Další pomocná odvozovací pravidla.....	101
7.2	DŮKAZY V SYSTÉMU H_1	104
7.2.1	Důkaz zpětným postupem (backward chaining).....	104
7.3	SÉMANTICKÁ KOREKTNOST A ÚPLNOST SYSTÉMU H_1	106
8	KLAUZULÁRNÍ LOGIKA	108
8.1	PREDIKÁTOVÁ A KLAUZULÁRNÍ LOGIKA.....	108
8.1.1	Klauzulární formy formulí.....	108
8.1.2	Hornovy klauzule a logický důsledek.....	109
8.2	SYNTAX JAZYKA L_{1c} KLAUZULÁRNÍ LOGIKY.....	109
8.2.1	Abeceda jazyka L_{1c} klauzulární logiky.....	109
8.2.2	Termy, atomy a klauzule jazyka L_{1c} klauzulární logiky.....	110
8.2.3	Substituce termů za proměnné.....	113
8.2.4	Existenční kvantifikace v klauzulární logice.....	114
8.3	VÝZNAM PRVKŮ JAZYKA L_{1c} KLAUZULÁRNÍ LOGIKY.....	116
8.3.1	Struktura přiřazená jazyku L_{1c} klauzulární logiky.....	116
8.3.2	Ohodnocení proměnných a vyhodnocení termů.....	117
8.3.3	Interpretace atomů.....	119
8.3.4	Použití funkcí a predikátu rovnosti.....	121
8.3.5	Interpretace klauzulí.....	122
8.4	EXPRESIVITA SPECIÁLNÍCH TYPŮ KLAUZULÍ.....	123
8.4.1	Klauzule bez antecedentu nebo konsekventu.....	123
8.4.2	Reprezentace negativních tvrzení.....	125
8.4.3	Konjunkce a disjunkce atomů v klauzuli.....	127
9	ZNALOSTNÍ BÁZE A JEJÍ MODELÝ	131
9.1	REPREZENTACE ZNALOSTÍ ZNALOSTNÍ BÁŽÍ.....	131
9.1.1	Fakta a prvky interpretujících relací.....	132
9.1.2	Předpoklad „uzavřeného světa“.....	132
9.1.3	Fakta a pravidla ve znalostní bázi.....	133
9.2	INTERPRETACE ZNALOSTNÍ BÁZE.....	134
9.2.1	Zamýšlená interpretace znalostní báze.....	134
9.2.2	Struktury aplikovatelné na bázi znalostí.....	134
9.2.3	Příklady interpretace znalostní báze.....	135

9.3	MODELÝ A LOGICKÉ DÚSLEDKY BÁZE ZNALOSTÍ.....	138
9.3.1	Splnitelnost klauzule v dané struktuře	138
9.3.2	Model znalostní báze, logický důsledek	139
9.3.3	Logická platnost klauzule.....	143
9.3.4	Logické zákony s predikátem rovnosti.....	144
10	AXIOMATICKÝ SYSTÉM C_1 KLAUZULÁRNÍ LOGIKY	147
10.1	JAZYK, AXIÓMY A ODVOZOVACÍ PRAVIDLA	147
10.1.1	Axiómy v klauzulárním axiomatickém systému C_1	147
10.1.2	Odvozovací pravidla v klauzulární logice.....	148
10.1.3	Použití dalších logických zákonů a odvozovacích pravidel	152
10.2	REZOLUCE V KLAUZULÁRNÍ LOGICE.....	153
10.3	PŘÍMÉ A NEPŘÍMÉ KLAUZULÁRNÍ ODVOZOVÁNÍ.....	157
10.3.1	Přímé a nepřímé odvozování z bázevých klauzulí.....	157
10.3.2	Popření klauzule s proměnnými a existenčními konstantami	160
10.4	ŘEŠENÍ LOGICKÝCH HÁDANEK.....	163
11	LITERATURA.....	171

Průběh této kapitoly je podobný průběhu první kapitoly, ovšem s větší složitostí výrokových a predikátových formulí a logických důsledků vyvozených z daných předpokladů. Budeme se přitom držet požadavku, aby diskutovaná metoda formálního dokazování měla přesně definovaný jazyk, výchozí znalost a odvozovací mechanismus. Děle budeme požadovat, aby prodlužovala pouze ty závěry, které jsou sémanticky korektní, tj. pravdivé, a aby byla též sémanticky úplná, tj. že pomocí ní lze vždy nahradit sémantický důkaz uvažované vlastnosti formulí, resp. vztahů mezi formulemi.

Prostudování této kapitoly by vám mělo trvat asi 1,5 hodiny.

1.1 OBECNÉ VLASTNOSTI FORMÁLNÍCH DŮKAZŮ

1.1.1 Jazyk, axiomy, odvozovací pravidla

K tomu, aby bylo možno diskutovat specifické vlastnosti jednotlivých systémů formální dedukce, je třeba přesně stanovit:

- jakým jazykem uvažovaný systém disponuje,
- jaké vlastnosti by měla mít množina předpokladů (axiómů), z nichž důkazy vycházejí,
- jak jsou definována odvozovací pravidla pro formální dokazování.

V definici 1.10 (Logika pro učitele I) jazyka výrokové logiky byly zavedeny čtyři typy symbolů abecedy, které jsou v jazyce L spolu s gramatickými pravidly využívány při vytváření jeho dobře utvořených formulí. Pro možnost jazykové reprezentace pravdivostních hodnot, jejich formule při své interpretaci nabývá, byly v rámci jazyka L zavedeny logické konstanty *true* a *false*. Formální dedukce, sčkoliv vychází ze zákonitosti a vztahů, které jsou v logice platné, se ve své konečné podobě zcela od významů formálních postupů odpoutává, proto není žádný důvod pro manipulaci se zmiňnými logickými konstantami. Navíc by pro tyto konstanty bylo potřeba dodefinovat některá formální pravidla. Symboly pro logické konstanty budou proto z jazyků všech zde diskutovaných formálních systémů vypuštěny.

Modifikace jazyka formálního systému dále závisí na tom, provádí-li se odvozování na speciálních typech formulí, např. na formulích v klauzulárním tvaru. Pro každý z formálních